

Pedagogiska strategier för inkludering av barn inom autismspektrat

– En intervjustudie av fyra förskollärares erfarenheter

Nina Gustafsson

2012

Examensarbete inom pedagogik
Högskolenivå, 15 hp
Lärarprogrammet med inriktning förskola

Handledare:

Examinator: Professor Peter Gill, Fil. Dr. Lisbeth Claeson

Handledare: Elisabet Hedlund

Sammanfattning

Utifrån Lpfö98 (Skolverket, 2010) samt Skollagens paragraf 9 (SFS, 2010:800) om särskilt stöd i förskolan, framträder en oklarhet i tillvägagångssättet i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Då oklarhet om hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd går tillväga är framträdande, samt att det är förskollärarna som ser och arbetar med dessa barn dagligen, har denna intervjustudie genomförts i syfte att undersöka vilka pedagogiska strategier för inkludering som finns att tillämpa. Samt att se vilka av dessa förskollärare använder sig av vid inkludering av barn inom autismspektrat i förskolan. För att få svar på detta har en intervjustudie utförts, fyra förskollärare har intervjuats. Intervjuerna har varit strukturerade med frågor som enbart varit relevanta i förhållande till studiens syfte. Intervjufrågorna har däremot varit ostrukturerade, då svarsmöjligheterna varit öppna. Trost (2010) beskriver att det är den intervjuade som bestämmer vilken struktur svaret får då frågorna är ostrukturerade. För att analysera det insamlade materialet har ljudinspelningarna från intervjuerna transkriberats, lyssnats på och lästs ett flertal gånger för att göra ett utrönande av vad den enskilde menar. Trost (2010) skriver att det i analysen av kvalitativa intervjuer kan framträda ett antal mönster ur de intervjuades egna föreställningsvärldar. Dessa mönster presenteras i resultatdelen i studien. De pedagogiska strategier som framkommit i denna studie är att de använder sig av bildscheman, detta för att göra dagarna lättare för barnet och att barnet kan gå till schemat själv och kolla. De kan då se hela dagens planering i bilder och det medför att de för att de känner ett lugn. De delar även in barngruppen i mindre grupper då barn inom autismspektrat har ofta, men inte alltid svårt att vara i en större barngrupp. Förskollärarna som intervjuades uttryckte att de försökte skapa mindre grupper för att barnet i fråga skulle kunna vara med och att när de hade mindre grupper så medförde de en lugnare miljö. De försöker även ha en så strukturerad miljö som möjligt med rutiner för att undvika överraskningar. Dessa strategier medför en lugnare miljö, vilket är precis vad barn inom autismspektrat är beroende av, det medför även att de själva kan känna sig trygga, de kan kommunicera med hjälp av bilder och bildscheman som i sin tur gör att de kan känna att de är en i gruppen och att de kan lyckas.

Nyckelord: Autism, autismspektrat, barn i behov av särskilt stöd, förskola, inkludering, pedagogiska strategier, TEACCH.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Bakgrund.....	1
2.1. Förskolas uppdrag.....	1
2.2. Barn i behov av särskilt stöd.....	2
2.3. Inkludering i skolan.....	2
2.4. Autism och autismspektrumstörning.....	2
2.5. Pedagogiska strategier för inkludering inom förskolan/ skolan.....	4
2.5.1. TEACCH - Modell att arbeta efter.....	4
3. Syfte.....	6
3.1. Frågeställning.....	6
4. Metod.....	7
4.1. Datainsamlingsmetod.....	7
4.2. Val av datainsamlingsgrupp.....	7
4.3. Genomförande.....	8
4.4. Analys.....	8
4.5. Reliabilitet och validitet.....	8
4.6. Etiska aspekter.....	9
5. Resultat.....	10
5.1. Bildscheman.....	10
5.2. Rutiner och struktur.....	10
5.3. Mindre grupper.....	11
5.4. Resurser för att skapa en strukturerad miljö.....	12
5.5. Problem i arbetet för en lugn och strukturerad miljö.....	12
6. Diskussion.....	14
6.1. Metoddiskussion.....	14
6.2. Resultatdiskussion.....	15
6.3. Vidare undersökning.....	16
7. Bilagor.....	17
7.1. Bilaga 1 (Missivbrev).....	17
7.2. Bilaga 2 (Intervjufrågor).....	18
8. Litteraturförteckning.....	19
8.1. Elektroniska referenser.....	20
8.2. Vetenskapliga artiklar.....	20

1. Inledning

Förskolans verksamhet ska enligt Lpfö98 (Skolverket, 2010) anpassas till alla barn. Hänsyn till alla barns olika behov ska tas och en strävan efter att utjämna skillnader och väga upp förutsättningar ska prägla den verksamhet som sker (a.a.). För att barn och elever ska ha chans att utvecklas så långt som möjligt ska verksamheten tillgodose det stöd och den stimulans som varje individs behov kräver (SFS, 2010:800). Lutz (2006) skriver att förskolans läroplan ger stort utrymme för fria tolkningar om vilka barn som ska bedömas vara i behov av särskilt stöd samt hur ett sådant stöd ska utformas. Detta, med de riktlinjer som återfinns i Skollagen (SFS, 2010:800), visar på att det finns en oklarhet i tillvägagångssättet i arbetet med barn i behov av särskilt stöd i förskolan. Utifrån detta har jag som blivande förskollärare ett intresse av att undersöka hur pedagoger går tillväga för att inkludera barn inom autismspektrat i förskolans verksamhet.

2. Bakgrund

I detta avsnitt finner ni beskrivningar begreppen *förskola* samt *barn i behov av särskilt stöd*. Vidare följer beskrivningar kring begreppen, *inkludering*, *autism* och *autismspektrumstörningar* samt *pedagogiska strategier för inkludering*.

2.1. Förskolans uppdrag

Enligt Lpfö98 (Skolverket, 2010) grundar sig den svenska förskolan på demokratiska värden och det är därför viktigt att ge barnen de grundläggande normer och värden vårt samhälle bygger på. Följande står i förskolans läroplan;

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen.
(Skolverket, 2010, s. 6).

Skollagen (SFS, 2010:800) samt Läroplanen för förskolan – Lpfö98 (Skolverket, 2010) styr den svenska förskolan. Alla barn i åldrarna 1-5 år har rätt att få en plats på förskolan och det är kommunens ansvar att det finns plats för dessa barn (Skolverket, 2010).

Enligt Skollagen (SFS, 2010:800) är det förskolechefen som bär ansvaret över att barnen går i en barngrupp som har en lagom stor sammansättning samt att de vistas i en miljö som är god för dem och tillgodes deras behov.

2.2. Barn i behov av särskilt stöd

Skolverket (2005) beskriver att barn i behov av särskilt stöd skall ges detta stöd i den miljö som ordinarie verksamhet hålls i samt att personalen har tillräcklig kompetens för att tillgodose barnets behov. Personalen ska tillsammans med vårdnadshavare planera och dokumentera arbetet med särskilt stöd och ha regelbundna uppföljningar av detta. Vidare ska personalen genom utvärderingar och uppföljningar se vilka faktorer som har påverkar barnet i behov av särskilt stöd och se om dessa stödinsatser varit relevanta och tillräckliga (a.a.). I Lpfö98 går att läsa följande om barn i behov av särskilt stöd;

Arbetslaget skall samarbeta för att erbjuda en god miljö för utveckling, lek och lärande och särskilt uppmärksamma och hjälpa de barn som av olika skäl behöver stöd i sin utveckling.

(Skolverket, 2010, s. 13)

Barn i behov av särskilt stöd är enligt Skolverket (2005) inte en avgränsad speciell grupp av barn utan de menar att detta kan röra alla barn under en viss tid av deras vistelse på förskolan eller under hela förskoletiden. I Skollagen går att läsa följande om barn i behov av särskilt stöd;

Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver. (SFS, 9 §, 2010:800).

Den största delen barn som är i behov av särskilt stöd i förskolan är de barn som har koncentrationssvårigheter, psykosociala svårigheter och språk- och talsvårigheter. Den mindre delen av dessa barn är de som har syn- och hörselnedsättningar samt rörelsehinder (a.a.).

2.3. Inkludering i skolan

Carlsson & Nilholm (2004) skriver om att inkluderas och att det kan förklaras så att det är skolorna som ska ändra sin utformning och inte barnet, de barn som anses vara i behov av särskilt stöd ska få detta stöd genom att skolan gör ändringar i sin struktur. Inkludering menar de, innebär att alla barn har rätten att delta i det ”normala”. Alltså inte att de ska gå i särskolan eller i någon annan praktik, alla barn är med i det ”normala” utifrån sina egna förutsättningar.

2.4. Autism och autismspektrumstörningar

Då detta är i fokus i denna studie följer nedan en beskrivning för vad autism och autismspektrumstörningar kan innebära.

Wing (1998) skriver om autism och att det har varit en mängd olika uppfattningar om vad autism är i historien innan man förstod sambandet mellan hjärna och beteende. Det var tal om att det var demoner som tagit över barnen på 1800-talet och de antog även att det handlade om en psykos. I början av 1900-talet trodde man att det var föräldrarnas sätt att uppfostra barnen som låg till grund för dess beteende (a.a.).

Wing (1998) beskriver vidare om att forskare under senare tid kom fram till att det autistiska beteendet kom från att barnet hade utvecklingsproblem, hamnade fokus på att studera vilka färdigheter det var som inte utvecklades riktigt. Till en början antog forskare att det var *störningar i språkutvecklingen* som låg till grund för det autistiska beteendet då detta är något som de flesta barn med autism har problem med. Då det visade sig att det fanns barn med autism som utvecklade ett rikligt språk fick denna teori avfärdas (a.a.). *Social interaktion* är något som barn söker innan de utvecklar talet och genom samtal med föräldrar till barn som har fått diagnosen autism kom forskare fram till att detta är något som de autistiska barnen saknade i väldigt tidig ålder. Även *fantasin* hos barn med autism såg forskare att de saknade, utvecklingen av fantasin börjar vanligtvis vid 2 års ålder, detta är något som barn med autism ofta saknar helt eller har en väldigt liten del av. Dessa tre, störningar i språkutvecklingen, avsaknaden av social interaktion och brist på fantasi kallas för ”symptomtriaden” och är tillsammans med det repetitiva och stela beteendemönster som autistiska barn har ligger som grund för att ställa diagnosen autism. Författaren skriver vidare om avvikande psykologiska funktioner, hon beskriver att barn med autism troligtvis har en oförmåga att koppla samman gamla minnen med nya händelser och har därför svårt att förstå upplevelser samt att planera för framtiden. De autistiska barnen kan inte tolka världen vilket medför svårigheter i att lära sig av erfarenheter och misstag (a.a.). Taylor & DeQuinzio (2012) skriver om att barn med autism har svårt att imitera vad andra gör, vilket barn ofta gör och medför sig ett lärande av andra. Observationer av barn med autism har visat att de inte är intresserade av att imitera om det inte är något som är betydelsefull eller roligt för dem.

Riksförbundet Attention (2012) beskriver autism i likhet med Wing (1998), samt att de skriver om att det oftare är pojkar som får diagnosen. Riksförbundet Attention (2012) skriver vidare om vad det innebär att ha autism, 70 procent av de som har fått en diagnos har en utvecklingsstörning. Graden av denna kan variera och vid vissa diagnoser kallas den för högfungerande, det är detta som kallas för Asperger syndrom. Epilepsi, tics och sömnsvårigheter är även något som personer med autism brukar ha (a.a.) Att ställa en diagnos genom detta kan medföra en felställd diagnos då det finns flera former av autismspektrumstörningar. De kan som skrivet ovan, förekomma former där autism innefattar grava funktionshinder till där personerna i fråga är över genomsnittsnivån i allmän begåvning. Det är därför viktigt att se till helheten och göra noggranna observationer av barnet och tillsammans med föräldrarna få svar på många frågor rörande barnet för att ställa en slutgiltig diagnos (a.a.).

Attwood (2000) skriver om en sjukdom som ingår i autismspektrumstörning kallad Asperger syndrom. Denna sjukdom har fått sitt namn från Hans Asperger som arbetade som barnläkare i Wien. Han gjorde upptäckter på barn som fick namnet Asperger syndrom, det skulle dröja ända fram till 1990- talet innan hans arbete fick sitt erkännande (a.a.). Riksförbundet Attention (2012) beskriver Asperger syndrom som autism utan ett begåvningshandikapp men som ofta förekommer tillsammans med andra neuropsykologiska funktionsnedsättningar. Personer med Asperger syndrom har liknande symptom som de som lever med autism. De har svårigheter med sociala interaktioner och har svårt att hantera språket. Andra symptom som

kännetecknar Asperger syndrom är att de har svårt med snabba förändringar, de har ofta ett intensivt intresse för ett specifikt ämne och har en bristande motorik. De har även svårt att förstå vad andra människor tycker och tänker vilket medför problem med relationer till andra människor.

2.5. Pedagogiska strategier för inkludering inom förskolan/ skolan

Benderix (2007) skriver om hur barn med autism ska få bra och betydelsefulla dagar i förskolan och skolan. Det krävs stöd från pedagoger och andra utomstående resurser för att möjliggöra detta.

Taylor & DeQuinzio (2012) har i sin artikel skrivit om närvarande pedagoger som ska ge barnen positiv eller negativ feedback när hon/ han gör något. Denna feedback ska fungera som ett stöd för barnet och kan leda till att barnet lär sig de sociala normer som finns på förskolan eller skolan. Benderix (2007) skriver om att barn med autism ska inkluderas i skolan från de andra former som finns, såsom särskolan. För att detta ska vara möjligt krävs det att skolan fokuserar på rutiner och struktur då detta är något personer med autism är i stort behov av. Författaren skriver på att det talas om hur viktigt det är med inkludering för dessa barn samtidigt som det saknas resurser för att möjliggöra detta (a.a.).

Crosland & Dunlap (2012) skriver i sin artikel om en del pedagogiska strategier för inkludering av autistiska barn i klassrummet. De menar att dessa barn, med hjälp av visuella scheman/ bildscheman och pedagogernas arbete med att undvika överraskningar i miljön bli inkluderade. De visuella scheman som skapas för barnen hjälper dem att kommunicera med andra barn vilket i sin tur leder till att de blir mer självständiga och får en rikare social kompetens (a.a.). Barton & Reichow mfl (2011) skriver om en flicka på 4,5 år som spenderade sina dagar på ett daghem där hon sällan var med de andra barnen. Flickan ville inte delta vid samlingen, hon skrek, grät och gick därifrån nästan dagligen. Genom pedagogernas engagemang och observationer kom de fram till att flickan inte fann någon mening i vad de gjorde under samlingen samt att hon under den tiden var tvungen att vara nära de andra barnen och pedagogerna. För att få flickan att medverka på samlingen gjorde pedagogerna rutor i mattan där varje barn hade sin egen plats, innan samlingen spelade de dagligen samma låt, de lekte lekar som de under observationerna uppmärksammat att flickan gillade och de använde en äggklocka för att markera att samlingen var slut. Med detta samt ett bildschema över flickans dag på daghemmet och ett bildschema över hur samlingen skulle se ut så kunde hon nu medverka på samlingen.

2.5.1. TEACCH - Modell att arbeta efter

Mesibov m.fl. (2007) skriver om TEACCH som står för Treatment an Education of Autistic and related Communication handicapped Children. TEACCH är en modell som är utarbetad för att hjälpa pedagoger och andra som arbetar med autistiska barn och vuxna. Modellen går ut på att man lägger fokus på elevernas starka sidor och anpassar undervisningen efter barnet. I TEACCH – modellen använder man sig av olika slags kommunikationstekniker, såsom

bilder och talande och skrivna ord. Genom användandet av detta underlättas kommunikationen med andra, barnet får fler verktyg för att göra sig förstådd som i sin tur leder till större självständighet och kontroll över sitt eget liv. Blubaugh & Kohlmann (2006) skriver i sin artikel om ett strukturerat lärande som är en viktig del i TEACCH modellen. Det strukturerande lärandet har utvecklats för att barn med autism ofta kan finnas stående i ett rum, eller få utbrott på grund av att de inte vet vad som kommer hända eller vad de kan göra i rummet. Meningen är att barnen ska förstå att det finns en mening med rummet och att de förstår vad de kan göra i det. Detta möjliggörs genom bilder och scheman som visar vad och vart de kan göra saker. Möjligheten att kunna dela av rum till olika mindre arbetsstationer där de finns bilder och text som visar på vad som kan göras vid den stationen, är också ett sätt att ge barnen en strukturerad och meningsfull miljö. Detta uppdelande kan även användas på mindre ställen i miljön för att underlätta för barnet, som exempelvis markerar vart barnet ska sitta vid samlingen eller vid maten. Gagie & Rao (2006) tar i sin artikel upp varför bildscheman är bra att använda i arbetet med barn med autism. Några av dessa är följande; bildscheman är en del av allas kommunikationssystem, de kan få barnen att hålla kvar koncentrationen, bilderna kan få det abstrakta mer förståeligt samt att de kan hjälpa barnet att uttrycka sina känslor och tankar.

Hellström (1993) skriver att miljön bör vara inbjudande till gemenskap samtidigt som de ges möjlighet att vara avskild. Den ska vara stimulerande, strukturerad och ge en harmonisk känsla, detta är bra för alla barn oavsett om barnet har någon svårighet eller ej. Vidare skriver Hellström att miljön har stor inverkan på ett barns eventuella svårigheter.

3. Syfte

Skolverket (2005) beskriver att barn i behov av särskilt stöd skall ges detta stöd i den miljö som ordinarie verksamhet hålls i samt att personalen har tillräcklig kompetens för att tillgodose barnets behov. Enligt Skollagen (SFS, 2010:800) ska barnen få vistas i en miljö som är god för dem och som tillgodoser deras behov. Utifrån Lpfö98 (Skolverket, 2010) samt Skollagens paragraf 9 (SFS, 2010:800) om särskilt stöd i förskolan, framträder en oklarhet i tillvägagångssättet i arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Då oklarhet om hur arbetet med barn i behov av särskilt stöd går tillväga är framträdande samt att det är förskollärarna som ser och arbetar med dessa barn dagligen ligger intresset i att undersöka hur förskollärare ser på det. Det övergripande syftet med studien är att undersöka hur förskollärare ser på och arbetar med inkluderingen av barn inom autismspektrat.

3.1. Frågeställning

Vilka pedagogiska strategier finns att tillämpa och vilka av dessa använder sig förskollärare av vid inkluderingen av barn inom autismspektrat i förskolan. För att undersöka detta ska svar sökas på denna frågeställning:

- Vilka pedagogiska strategier för inkludering av barn inom autismspektrat finns och hur används i sådana fall dessa i verksamheten?

4. Metod

Denna studie är kvalitativ vilket Backman (2008) menar karakteriseras av att intresset ligger i att studera människors uppfattningar och tolkningar av verkligheten. I en kvalitativ studie ligger intresset i att tolka det insamlade materialet istället för att mäta det vilket det görs i en kvantitativ studie. I detta avsnitt följer en redogörelse för *datainsamlingsmetod, val av datainsamlingsgrupp, analys och genomförande*, samt de *etiska aspekter* som studien grundar sig på.

4.1. Datainsamlingsmetod

Syftet med studien är att undersöka hur förskollärare ser på och arbetar med barn inom autismspektrat, vilka pedagogiska strategier finns och vilka av dessa använder sig förskollärarna av vid inkluderingen av barn med inom autismspektrat. Det är därför lämpligt att intervjua förskollärare med erfarenhet av detta för att få en inblick hur arbetet går tillväga i verksamheten. Då detta är syftet med intervjuerna och det är personens egna erfarenheter och tankar kring detta som är av intresse ville jag att de skulle få frihet att svara fritt. Det Trost (2010) skriver är utmärkande för kvalitativa intervjuer är att de styrs av enkla och raka frågor som leder till innehållsrika svar som i sin tur leder till ett rikligt material som bearbetas för att finna åsikter, mönster och andra intressanta skeenden. Då det insamlade materialet i studien var avsett att användas i sökandet efter svar på frågeställningen har intervjuerna varit strukturerade med frågor som enbart varit relevanta i förhållande till studiens syfte. Intervjufrågorna har däremot varit ostrukturerade, då svarsmöjligheterna varit öppna (se Bilaga 2). Trost (2010) beskriver vidare att det är den intervjuade som bestämmer vilken struktur svaret får då frågorna är ostrukturerade vilket är vad jag har varit ute efter i studien.

4.2. Val av datainsamlingsgrupp

Trost (2010) skriver att kvalitet vid alla studier ska sättas i första rum och att ett fåtal väl utförda intervjuer är mer värd än ett flertal mindre väl utförda. I denna studie har jag valt att intervjua verksamma förskollärare då det är deras erfarenheter och tankar kring inkluderingen av barn inom autismspektrat som är relevant. Valet av vilka som skulle intervjuas gjordes i första hand genom ett bekvämlighetsval då jag har haft kontakt med en förskollärare som har erfarenhet av detta ämne. Denna förskollärare har i sin tur rekommenderat en andra förskollärare som kontaktades och som valde att medverka i en intervju, även denna förskollärare har erfarenhet av arbete med barn inom autismspektrat, denna person ledde mig vidare till två förskollärare till. Dessa två valde att svara på frågorna gemensamt genom mejl efter deras önskemål. Detta val av datainsamlingsgrupp kallas för snowball sampling, och det innebär att en person leder dig vidare till nästa (Cohen m.fl, 2011). I denna studie var detta val av datainsamlingsgrupp bra då jag själv inte hade mer än en kontakt som har erfarenhet inom området. Sammanlagt intervjuades fyra verksamma förskollärare.

4.3. Genomförande

Inledningsvis söktes tidigare forskning om *autism, pedagogiska strategier* och *förskola* i databasen ”ERIC (EBSCOhost)” samt av relevant litteratur kopplat till ämnet. Då ingen information om hur barn inom autismspektrat ska integreras i Lpfö98 (Skolverket, 2010) samt i andra dokument rörande skolan formades frågeställningarna utifrån detta. I syfte att söka svar på frågeställningarna beslutades det att kvalitativa intervjuer skulle användas. I nästa steg kontaktades fyra förskollärare från tre olika förskolor, varav alla valde att medverka i en intervju. Vid första kontakten, som skedde via telefon, informerades förskollärarna om studiens syfte och om de etiska regler som studien grundar sig på. Vid intervjutillfällena lämnades även ett missivbrev som skriftligt beskriver etiska förhållningsregler, materialhantering samt mina och min handledares kontaktuppgifter (se Bilaga 1). I en intervju har två förskollärare gemensamt svarat på genom mejl då en träff inte var genomförbar och detta var ett önskemål från deras sida. Två intervjuer har spelats in med bandspelare då jag ville ha möjligheten att lyssna på dem ett flertal gånger för att kunna analysera vad personen säger och menar, därefter har de transkriberats. Utifrån ljudinspelningen och det transkriberade materialet kunde jag se framträdande mönster och sammanställa ett resultat till studien.

4.4. Analys

För att analysera det insamlade materialet har jag transkriberat ljudinspelningarna från intervjuerna, lyssnat på dessa ljudinspelningar samt läst det transkriberade materialet ett flertal gånger för att göra ett utrönande av vad den enskilde menar. Trost (2010) skriver att det i analysen av kvalitativa intervjuer kan framträda ett antal mönster ur de intervjuades egna föreställningsvärldar. De mönster som framträtt i denna studie ligger till grund för det sammanställda resultatet. Backman (2008) skriver om att ett resultat från en kvalitativ studie bör presenteras i form av ord och inte i numeriska uträkningar vilket kännetecknar en kvantitativ studie. Då detta är en kvalitativ studie så kommer resultatet att presenteras i form av ord.

4.5. Reliabilitet och validitet

Thurén (2007) skriver om reliabilitet samt tillförlitlighet vilket innebär att en undersökning är riktigt utförd. Hög reliabilitet får en studie där flera undersökare använder samma metod och kommer fram till samma resultat. Då det enbart är jag som är undersökare och därför kan reliabiliteten ifrågasättas. I denna studie har problem och framträdande mönster synliggjorts, för att få en högre reliabilitet bör vidare forskning inom detta ämne genomföras. Validitet innebär enligt Thuréns (2007) beskrivning, att en studie undersöker det som är syftet med studien och ingenting annat. Detta har jag haft i åtanke vid formuleringen av intervjufrågorna och vid analysen av det insamlade materialet, samt endast använt det material som varit relevant i förhållande till studiens syfte och frågeställningar.

4.6. Etiska aspekter

De som har deltagit i undersökningen har medverkat av fri vilja och informerats om att de när som helst kan avbryta sin medverkan innan intervjuerna startade. För att deras anonymitet ska säkras har jag valt att inte nämna namn, förskola eller i vilken kommun studien är gjord. De har även informerats om att den data som samlas in enbart ska användas till denna studie samt att all rådata från intervjuerna kommer att finnas kvar på Högskolan i Gävle i två år och därefter raderas. Denna information har de deltagande tagit del av i ett missivbrev som överlämnats vid intervjutillfället (se Bilaga 1). Allt detta är utfört efter Vetenskapsrådets rekommendationer gällande forskningsetik (Vetenskapsrådet 2002).

5. Resultat

I detta avsnitt följer en redogörelse av de resultat och framträdande mönster som har framkommit utifrån de utförda intervjuerna av fyra verksamma förskollärare. Citat kommer att användas för att förstärka de utmärkande mönstren. Det som tas upp är följande pedagogiska strategier för inkludering; *bildscheman, rutiner och struktur, mindre grupper, resurser för att skapa en strukturerad miljö* samt *problem i arbetet för att skapa en strukturerad miljö*.

5.1. Bildscheman

En av de strategier som en förskollärare uttryckte att de använde sig vid inkludering av barn inom autismspektrat var bildscheman. Intervjupersonen menar att de använder sig av detta för att göra dagarna lättare för barnet och att barnet kan gå till schemat själv och kolla. De kan då se hela dagens planering i bilder och det medför att de känner ett lugn.

Barnen mår bättre när de vet vad som kommer att ske under dagen och de behöver inte alltid gå till en förskollärare för att kolla av vad som ska hända när det finns ett bildschema som de kan gå till. (Intervju 1).

Vidare berättar förskolläraren att de använder sig av svartvita bilder, detta på grund av att ett barn inte kunde gå på en potta som inte hade gul färg när pottan på bilden var gul. Detta kan ses som ett strategiskt val då de är medvetna om att barn med autism mår bra av att ha bildscheman och att de har svårt att generalisera saker. Förskollärare förklarar följande;

Barnet kan inte generalisera att en potta är en potta, på bilden var det en gul potta och då var vi tvungna att leta fram en gul potta. (Intervju 1).

Detta visar på att de på denna förskola gör medvetna val för att barnen ska ha en lättare dag på förskolan, genom en enkel sak som att använda sig av svartvita bilder så att incidenter som denna inte behöver förekomma. Vidare talar förskolläraren om varför de använder sig av bildscheman och skapar en strukturerad miljö, detta gör de för att det har visat sig att alla barn mår bra av det och att det finns forskning som säger detsamma som de själva upplever.

5.2. Rutiner och struktur

Samtliga förskollärare uttrycker att strukturen är väldigt viktig vid arbetet med barn inom autismspektrat och att det är viktigt med en välplanerad verksamhet där fasta rutiner finns. En förskollärare berättar att barnen får sitta vid samma ställe under lunchen och där står deras namn på stolarna, detta för att inga förändringar ska förekomma. De har även alltid samma förskollärare bredvid sig när de äter och vid samlingen. När de går till skogen går de till samma skog, detta för att barnen ska slippa förändringar, då det alltid är samma som händer när de går iväg till skogen eller när de ska äta. Detta för att undvika överraskningar som kan göra barn inom autismspektrat oroliga.

Genom att förskollärare skapar denna struktur och rutiner så ger de barnen möjlighet att medverka i verksamheten.

De försöker även undvika situationer där barnen måste stå i kö då detta kan vara svårt för dessa barn, de har svårt med sociala interaktioner vilket medför att de inte kan förstå varför de måste vänta på sin tur. Situationer där detta kan förekomma är exempelvis när barnen leker och i samlingen där barnen ofta kan få berätta något och vänta på sin tur, förskolläraren förklarar att de därför försöker undvika detta för barnens egen skull då det kan medföra oroligheter.

En förskollärare uttrycker en till strategi, att de alltid bemöter ett barns frågor på samma sätt.

Det måste finnas en tydlig struktur, det som också är viktigt inom autismspektrat är att personalen har ett lika gemensamt förhållningssätt och det har väl kanske inte varit så viktigt inom förskolan förut, alla barn har ju blivit bemötta men kanske inte exakt på samma sätt. (Intervju 2).

Det spelar ingen roll vilken förskollärare som får frågan, barnet får samma svar av alla. Detta förklarar förskolläraren ger en trygghet hos barn inom autismspektrat.

5.3. Mindre grupper

Vid samlingen berättar en förskollärare att de delar upp sig i mindre grupper och sitter i olika rum för att få det lugnare runt omkring, de äter också i olika rum för att det ska vara så lugnt som möjligt. En annan förskollärare uttryckte att när de har ett eller flera barn i gruppen som har autism, så passar det bättre att arbeta i små grupper eftersom barnen kan ha det jobbigt med för mycket syn- och ljudintryck.

En förskollärare säger att möjligheten till att kunna skapa mindre grupper och att det finns rum för detta har visat sig vara viktigt i arbetet med barn inom autismspektrat. Om denna möjlighet finns så kan det skapa en lugnare miljö för barnen som ofta men inte alltid har problem att vara i större barngrupper.

När vi har ett eller flera barn i gruppen som har autism, så passar det bättre att arbeta i små grupper eftersom barnen kan ha det jobbigt med för mycket syn- och ljudintryck. (Intervju 3).

En annan förskollärare uttrycker att verksamheten ska planeras så den passar alla barn och de ibland får göra om i den fysiska miljön, de får exempelvis inte ha för mycket uppsatt på väggarna. De kan också planera verksamheten så att de gör olika aktiviteter i små grupper med två till fem barn.

5.4. Resurser för att skapa en strukturerad miljö

De resurser som tas in till förskolan är inte bara för de barn som har en diagnos, resursen finns där för hela barngruppen för att skapa möjlighet till en mer strukturerad miljö för alla barn. Förr var det så att ett barn hade en resurs för sig själv, som en personlig assistent, detta är inte aktuellt längre berättar en förskollärare. En annan av de intervjuade förskollärarna förklarade att de hade en resurs tre dagar i veckan, på förmiddagarna. Detta medför att de kan dela upp barngruppen och på så vis få mindre grupper som barnen mår bra av, då de barn som har autism kan ha svårt att vara i stora barngrupper.

En annan förskollärare berättade att denne själv fungerade som en handledare för förskollärare som arbetar med barn inom autismspektrat, när denne inte arbetade i barngrupp. Dennes uppgift var att se till att miljön var god och strukturerad och ge förskollärare den kunskap som behövs för att verksamheten ska fungera och att barnen får det som de behöver.

En förskollärare uttryckte även att de använder sig av resurs när t ex barnet inte har ett förståeligt språk. De behöver då en resurs som kan tecken och kan arbeta intensivt med kommunikation. Barn som är taktilt känslig kan också behöva resurs, ibland på grund av utåtagerande beteende och ibland för att det är väldigt jobbigt för barnet i situationer när det är trångt. Har då barnet resurs så kan han/hon få klä på sig före eller efter de andra barnen för att det ska vara lugnt runt omkring, vilket medför att barnet får en chans att klara av uppgiften och känna att denne lyckas.

5.5. Problem i arbetet för en lugn och strukturerad miljö

Förskollärare uttrycker att det gör sitt yttersta för att skapa en så lugn och strukturerad miljö som möjligt, dock är detta svårt då de anser att barngruppen är för stor. Nästan hälften av barnen i barngruppen är i behov av ett särskilt stöd på något vis, det kan vara att barnet behöver ha en vuxen vid sin sida eller att de behöver punktmarkeras vilket även de innebär att en förskollärare alltid finns i närheten.

Två förskollärare uttryckte att det inte fanns några problem i dennes arbete just vid tillfället utan att de gör så gott de kan och upplever att tiden som denne har för att förbättra miljön och strukturen för dessa barn är tillräcklig. Samtliga förskollärare uttryckte att de får den tid de behöver för att ge barnen det de behöver, dock kan de vid vissa tillfällen vara svårt att få tiden att räcka till.

Avslutningsvis förklarar en förskollärare grundar sig på att det är viktigt att tänka på att alla barn är olika och att man genom observationer på barnet kan se vad som fungerar bra vart och vad som inte fungerar och planera och strukturera verksamheten utifrån detta. En förskollärare säger följande om barn med autism;

Man måste alltid utgå från varje enskilt barn för om du har träffat ett barn som har autism så har du träffat ETT barn som har autism för variationerna är så otroligt stora. (Intervju 2).

Barn med autism generaliserar inte saker automatiskt, det är därför viktigt att utföra dessa observationer så att barnet får en chans att utöka sina kunskaper och förflytta dem från ett ställe till ett annat.

6. Diskussion

I detta avsnitt följer en metoddiskussion där valet av metod granskas, en resultatdiskussion innehållande jämförelser med bakgrunden kring vad som framträtt i studien, samt förslag på vidare forskning rörande detta ämne.

6.1 Metoddiskussion

Metoden som använts i denna kvalitativa studie är att ett fåtal intervjuer har utförts, detta för att rekommendationer från Backman (2008) tagits i åtanke. Han menar att en kvalitativ studie karakteriseras av att intresset ligger i att studera människors uppfattningar och tolkningar av verkligheten. I en kvalitativ studie ligger intresset i att tolka det insamlade materialet istället för att mäta det vilket det görs i en kvantitativ studie (a.a.). Hade valet fallit för att göra en kvantitativ studie hade resultatet fått en annan form, då en större mängd data hade samlats in. Detta var inte min mening med studien, meningen var att utifrån ett fåtal intervjuer få en bild av hur arbetet ser ut. Då jag är ensam undersökare i denna studie passade denna metod mig bäst, hade en annan metod använts hade kanske materialet blivit för stort och på så vis inte hunnits med under tiden som fanns att distribuera till studien.

Valet av att använda ostrukturerade intervjufrågor togs för att få så fria och öppna svar som möjligt, det är forskollärarnas egna erfarenheter och tankar kring detta som är av intresse och jag ville att de skulle få frihet att svara fritt. Trost (2010) skriver att det är den intervjuade som bestämmer vilken struktur svaret får då frågorna är ostrukturerade vilket är vad jag har varit ute efter i studien.

Reliabiliteten i studien går att ifrågasättas då det är en person som har utfört arbetet och det finns enbart ett framställt resultat. Thurén (2007) menar att hög reliabilitet får en studie där flera undersökare använder samma metod och kommer fram till samma resultat. Om en liknande studie skulle utföras, med samma metod kan ett annat resultat framkomma, då de som har intervjuats i denna studie är garanterade anonymitet. Syftet med studien var att undersöka vilka pedagogiska strategier som finns och hur dessa används i verksamheten. Det är också detta som presenteras i resultatet. De frågor som har använts vid intervjuerna har varit relevanta i förhållande till studiens syfte och frågeställning (se Bilaga 2).

6.2. Resultatdiskussion

Resultatet som framkommit i studien utifrån intervjuerna med förskollärare visar på att de använder sig av flera olika pedagogiska strategier. De uttryckte att de använder sig av bildscheman för att barnen själva ska kunna titta på dem och veta vad som ska hända under dagen. Gagie & Rao (2006) skriver i sin artikel om varför bildscheman är bra att använda i arbetet med barn med autism. De säger att bildscheman är en del av allas kommunikationssystem, de kan få barnen att hålla kvar koncentrationen, bilderna kan få det abstrakta mer förståeligt samt att de kan hjälpa barnet att uttrycka sina känslor och tankar (a.a.). Vilket i sin tur kan leda barnen till känna att de är en del av gruppen, det är inte de som måste ändra sig utan de är skolan som ska anpassa miljön för att den ska fungera för dem. Detta tolkar jag som att de intervjuade förskollärarna har en kunskap gällande barn inom autismspektrat och vad de behöver under sina dagar i förskolan.

De bilder som de använder är svartvita, anledningen till detta är barn inom autismspektrat ofta inte kan generalisera att en potta är en potta. Wing (1998) skriver om hur barn med autism kan ha svårt med detta och att de även kan ha svårigheter med att koppla samman gamla minnen med nya händelser och har därför svårt att förstå upplevelser samt att planera för framtiden (a.a.). I en intervju talade en förskollärare om detta, om att barn med autism inte kan förflytta en kunskap från ett ställe till ett annat, denna förskollärare uttryckte att de därför är viktigt att utföra observationer på dessa barn för att se när det funkar och var. Genom detta så kan de hjälpa barnen att förflytta sina kunskaper från ett ställe till ett annat, vilket kan medföra att de har en möjlighet att lyckas med uppgifter i en större utsträckning.

Benderix (2007) skriver om att barn med autism ska inkluderas i skolan från de andra former som finns, såsom särskolan. För att detta ska vara möjligt krävs det att skolan fokuserar på rutiner och struktur då detta är något personer med autism är i stort behov av. Det har visat sig att förskollärare tänker på detta och gör vad de kan för att förbättra miljön för barnen. Samtliga förskollärare uttryckte att strukturen är viktig. Barnen får sitta på samma ställe vid lunchen, de försöker alltid ha samma förskollärare bredvid samma barn och när de går till skogen går de till samma ställe. Taylor & DeQuinzio (2012) skriver om struktur i sin artikel rörande barn med autism, där framgår det att barn med autism är i stort behov av struktur och att fokus läggs på rutiner. En förskollärare uttryckte även att det har visat sig att alla barn mår bättre av detta, därför kanske detta är något som ska finnas på alla förskolor och inte bara där det finns barn med autism. Blubaugh & Kohlmann (2006) skriver om det strukturerande lärandet som är en del i TEACCH – modellen har utvecklats för att barn med autism ofta kan finnas stående i ett rum, eller få utbrott på grund av att de inte vet vad som kommer hända eller vad de kan göra i rummet. Genom att använda bilder och text kan detta undvikas då barnet kan se klart och tydligt vad som kan/ ska göras i ett rum.

Hellström (1993) skriver att miljön bör vara inbjudande till gemenskap samtidigt som de ges möjlighet att vara avskild. Den ska vara stimulerande, strukturerad och ge en harmonisk känsla, detta är bra för alla barn oavsett om barnet har någon svårighet eller ej. Två förskollärare menar att de är viktigt att de finns möjlighet att dela in barngruppen i mindre

grupper för att få en lugnare miljö, med detta så krävs det även att det finns rum för detta och att de finns resurser som kan tas in och ge möjligheten att genomföra det.

De resurser som förskollärarna uttryckte att de använde sig av var inte menade att vara till ett enskilt barn utan fungerade som ett stöd för hela barngruppen. Förskollärarna sa även att det på grund av utåtagerande beteende hos barn och ibland för att det är väldigt jobbigt för barnet i situationer när det är trångt så finns en resurs så att barnet kan få t ex klä på sig före eller efter de andra barnen. Detta medför en lugnare tillvaro för alla barn, inte bara för det barnet som är utåtagerande.

De pedagogiska strategier som framkommit i denna studie är att de använder sig av bildscheman, delar in barngruppen i mindre grupper och att de försöker ha en så strukturerad miljö som möjligt med rutiner för att undvika överraskningar. Dessa strategier medför en lugnare miljö, vilket är precis vad barn inom autismspektrat är beroende av, det medför även att de själva kan känna sig trygga, de kan kommunicera med hjälp av bilder och bildscheman som i sin tur gör att de kan känna att de är en i gruppen och att de kan lyckas. Alla dessa medvetna val görs troligtvis därför att de barn som har autism ska känna att de klarar av dagarna på förskolan och kan känna att det är roligt, de är en del av alla, de är inkluderade.

6.3. Vidare undersökning

För att få en bättre uppfattning av vilka pedagogiska strategier som förskollärare använder sig av och vilken kunskap som saknas, behövs en större studie utföras. Detta bör innebära att fler förskollärare intervjuas samt att observationer kan genomföras så att forskaren själv får se hur verksamheten fungerar. Att samtala med barnen kanske inte är möjligt i alla fall men i de fall det är möjligt kan även detta göras för att få en bild av vad de tänker och känner. Barn inom autismspektrat kommer alltid att finnas och för att de ska få det så bra som möjligt i förskolan är det viktigt att studier inom detta område utförs.

7. Bilagor

Här nedan följer två stycken bilagor, det missivbrev som förskollärare fick ta del av innan intervjuerna samt de intervjufrågor som de har svarat på.

7.1. Bilaga 1 (Missivbrev)

Kära Förskollärare!

2012-08-31

Jag är en student som heter Nina Gustafsson och som läser min sjunde och sista termin på lärarutbildningen vid Högskolan i Gävle, med inriktning mot förskola, 210 hp. Denna termin skriver jag mitt examensarbete som är på 15 hp. I detta examensarbete avser jag att undersöka hur man i förskolan arbetar med barn inom autismspektrat, vad det finns för pedagogiska strategier för inkludering av barn inom autismspektrat i barngrupp. Genom intervjuer med förskollärare vill jag undersöka detta.

Jag vill genom detta brev upplysa om att det är helt frivilligt att delta i intervjun samt att jag garanterar anonymitet genom att inte nämna namn, förskola eller kommun i arbetet. Det insamlade datamaterialet kommer enbart att användas i detta examensarbete och all rådata kommer bevaras på Högskolan i Gävle i ett år och därefter raderas. Jag hoppas att du vill medverka i denna intervju. Vid frågor finns kontaktuppgifter till mig och min handledare nedan.

Mina kontaktuppgifter:

Namn: Nina Gustafsson

E-mail: plu09ngn@student.hig.se

Telefon: 0739240267

Min handledares kontaktuppgifter:

Namn: Fil. Dr Elisabet Hedlund

E-mail: ehd@hig.se

7.2. Bilaga 2 (Intervjufrågor)

1. Kan du berätta om vilka strategier som finns här för inkludering av barn inom autismspektrat?
2. Hur tänker ni när ni planerar verksamheten?
3. Kan du berätta om hur/varför ni väljer en viss strategi?
4. Använder ni er av resurser? När i sådana fall?
5. Upplever du att du får den tid du behöver för att ge barnen det de behöver?

8. Litteraturförteckning

- Attwood, T (2000). *Om Aspergers syndrom: vägledning för pedagoger, psykologer och föräldrar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Backman, J. (2008). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Benderix, Y. (2007). *Familjers och vårdpersonals erfarenheter av barn och vuxna med autism*. Diss. (sammanfattning) Lund: Lunds universitet.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2011). *Research methods in education*. (7. ed.) Milton Park, Abingdon, Oxon, [England]: Routledge.
- Hellström, A. (1993). *Ungar är olika: hur kan förskolan hjälpa barn med svårigheter?*. (2., [omarb.] uppl.). Stockholm: Liber utbildning.
- Lutz, K. (2006). *Konstruktionen av det avvikande förskolebarnet: en kritisk fallstudie angående utvecklingsbedömningar av yngre barn*. Malmö högskola.
- Mesibov, G.B., Shea, V. & Schopler, E. (2007). *TEACCH vid autismspektrumstörning hos barn och vuxna*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- SFS. (2010:800). *Skollag*. Stockholm: Riksdagen.
- Skolverket. (2005). *Allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan* Stockholm: Liber.
- Skolverket. (2010). *Läroplan för förskolan, Lpfö98. Reviderad 2010*. Stockholm: Skolverket.
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Malmö: Liber.
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. (4., [omarb.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Wing, L (1998). *Autismspektrum. Handbok för föräldrar ioch professionella*. Stockholm: Cura bokförlag AB.

8.1. Elektroniska referenser

Riksförbundet Attention. (2012). *Asperger syndrom*. Hämtad 14 augusti 2012, från: <http://www.attention-riks.se/index.php/npfsubmeny/aspergers-syndrom.html>

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. [pdf]. Hämtad den 16 augusti, 2012 från: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>

8.2. Vetenskapliga artiklar

Barton, Erin E.; Reichow, Brian; Wolery, Mark; Chen, Ching-I. We Can All Participate! Adapting Circle Time for Children with Autism. *Young Exceptional Children*; v14 n2 p2-21 Jun 2011.

Blubaugh, Nicole., Kohlmann, Joanne., TEACCH Model and Children with Autism. *Teaching Elementary Physical Education*, v17 n6 p16-19 Nov 2006. 4pp.

Carlsson, Reidun., Nilholm, Claes., Demokrati och inkludering – en begreppsdiskussion. *UTBILDNING & DEMOKRATI*, VOL 13, Nr 2, s77-95. 2004.

Crosland, Kimberly; Dunlap, Glen. Effective Strategies for the Inclusion of Children with Autism in General Education Classrooms. *Behavior Modification*; v36 n3 p251-269 May 2012.

Gagie, Brenda., Rao, Shalia M., Learning through Seeing and Doing: Visual Supports for Children with Autism. *TEACHING Exceptional Children*, v38 n6 p26-33 Jul-Aug 2006. 8pp.

Taylor, Bridget A.; DeQuinzio, Jaime A. Observational Learning and Children with Autism. *Behavior Modification*; v36 n3 p341-360 May 2012.